

Чернов Ю.О.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

АНАЛІЗ ПРОВІДНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ МАСКУЛІННОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧОЛОВІКА

У статті досліджується маскулінна ідентичність як аспект психології чоловіка. Проведений теоретичний аналіз фахової літератури у даному напрямку. У науковому просторі маскулінна ідентичність розглядалася на перетині різних дисциплін: філософія, соціологія, соціальна психологія, гендерні науки. Така множина поглядів дає можливість розглянути явище на різних рівнях функціонування, але також вносить певну теоретичну і методологічну плутанину. Відповідно до поставлених завдань виокремлено, розглянуто та проаналізовано провідні теоретичні моделі, в межах яких досліджувалась маскулінна ідентичність: психоаналітична, соціального научіння, соціально-конструктивістська та феміністична. Характерні риси психоаналітичної моделі: звернення до індивідуального досвіду особистості, стадійність формування гендерної ідентичності, вплив несвідомих аспектів психічного життя та значущість досвіду ранніх стосунків із батьками. У моделі соціального научіння, навпаки, джерелом формування гендерної ідентичності виступає соціальне оточення через систему реакцій заохочення та покарання індивіда. Виражається у соціальних очікуваннях, установках, нормах, цінностях. Модель соціального конструктивізму зосереджує увагу на активності суб'єкта у формуванні гендерної ідентичності, що реалізується шляхом вибору з репертуару актуальних та можливих ідентичностей у конкретних ситуаціях. Гендерна ідентичність має текстовий, нарративний характер, відповідно, є системою змінюваних нарративів. Характерними рисами феміністичної моделі є акцент на владно-підвладних відносинах, питання гендерної рівності та гендерної дискримінації. Гендерна ідентичність розглядається як соціально-культурний конструкт, формується і функціонує під впливом соціальних норм і очікувань. Розглянуті теоретичні моделі проаналізовано через запропоновані критерії: аспект Я-концепції; рівень функціонування ідентичності; дихотомії Я-соціальний контекст, константність-мінливість, диференціація-інтеграція. Актуалізується необхідність теоретичних пошуків у сфері психології чоловіка та окреслено можливі напрями таких досліджень.

Ключові слова: маскулінність, гендерна ідентичність, психологія чоловіка, парадигма, психоаналіз, фемінізм, соціальний конструктивізм, соціальне научіння.

Постановка проблеми. За останні десятиліття ми можемо спостерігати як змінюється образ чоловіка в Україні та у світі загалом. Формуються нові соціально-культурні цінності які продовжують співіснувати з традиційними. З одного боку зростає варіативність ідентифікаційних моделей і еталонів, способів конструювання гендерної ідентичності, а з іншої – процеси гендерної ідентифікації стали складнішим для сучасного чоловіка в актуальних контекстах соціокультурного простору. Відбувається формування нової моделі маскулінності, яка постає не такою чіткою і конкретною, як традиційна [8;15]. У зв'язку з цим Т. Марценюк, І. Тартаковская, О. Стрельник, Т. Бурейчак та ряд інших дослідників відмічають, що у наукових колах дискутується явище «кризи маскулінності». При розгляді цього явища Т. Бурейчак пропонує розрізнити кризу визначення маскулінності як концепту, його соціальний рівень конструювання, а також поняття «чоловік

у кризі», що пов'язане із труднощами самоідентифікації та необхідністю адаптації до соціальних умов [3]. Кризу самоідентифікації ще розглядають як конфлікт між внутрішніми гендерними компонентами маскулінної ідентичності (уявлення, самооцінка, способи поведінки) та зовнішніми її компонентами (еталони, стереотипи, ролі) [13]. На противагу цьому Л. Урсова говорить про «природну маскулінність», яка не постає як дефіцитний образ чоловіка і не є ознакою кризи маскулінності. У такій трактовці маскулінності відсутні жорсткі рамки образу чоловіка [15, с. 245]. Таким чином, важливим є аналіз та переосмислення провідних теоретичних моделей дослідження маскулінної ідентичності чоловіка.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасна наука накопичила значний масив емпіричних і теоретичних знахідок з проблем психології чоловіка. Тим не менш, існує потреба в їх синтезі та структуруванні. До 80-х років минулого

століття це були дослідження медико-біологічного характеру. Згодом зростає кількість наукових публікацій, в яких висвітлюються різні аспекти психології чоловіка, різносторонньо аналізуються та дискутуються загальноприйняті норми у відношенні до чоловіків. У другій половині 1990-х років з'являються перші вузькоспеціалізовані фахові видання: «Psychology of Men & Masculinity»; «Men and Masculinities»; «Journal of Men's Studies»; «Sex Roles». Наслідком таких доробок було видання у 2018 році Американською Психологічною Асоціацією (АПА) посібника для психологів-практиків – «Керівництво АПА для психологічної практики у роботі з юнаками і чоловіками».

У науковій літературі при розгляді маскулінності та маскулінної ідентичності спостерігається концептуальний плюралізм, що зумовлюється відмінними «методологічними призмами» вчених, ідеологією, якою керуються дослідники, змінами методологічної парадигми у соціальних науках загалом. Теоретичні і практичні аспекти психології чоловіка, гендерної ідентичності, а також маскулінності розглянуті на перетині соціології (Е. Гідденс, М. Флуд, Р. Коннел, І. Тартаковская, І.Кон, Т.Марценюк), соціальної психології та когнітивних напрямків (С. Бем, Є.Белінская, Г. Андреева, Р. Левант, М. Аддіс, Дж. Кохан, Дж. Плек, Дж. О'Ніл, Дж. Гуд, Дж. Холмс, М. Кіселіца, Л. Кольберг, А. Кочарян, В. Каган, П. Горностаї, І. Клещина), психології розвитку та антропології (М. Мід, Д.Гірі, В. Геодакян, Е. Маккобі, К.Джеклін, Д. МакФарленд, Г. Беррі) психоаналізу (К. Хорні, К-Г. Юнг, Е. Еріксон, Дж. Моні, Р. Столер, С. Крюгман, В. Поллак, Н. Ходоров), філософії фемінізму (Е. Бадінтер, Ю. Крістева, Ж. Лютар, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, М. Фуко, Дж. Батлер).

Розглядаємо *маскулінну ідентичність* як усвідомлене переживання себе чоловіком і отождолення себе з соціальною групою чоловіків.

Постановка завдання. Мета дослідження – провести теоретичний огляд основних теоретичних моделей і підходів, що розглядають феномени психології чоловіка та чоловічої ідентичності, актуалізувати необхідність подальших досліджень у цій галузі та їх імплементацію у площину практики. Основні завдання роботи:

- 1) проаналізувати існуючі теоретичні концепції щодо психології чоловіка та систематизувати їх;
- 2) окреслити сфери подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як з'явилися ґрунтовні психологічні концепції, що пояснювали б структуру, динаміку формування і розвитку маскулінної ідентичності наукові знання акумулювалися в межах таких підходів як біологічний, еволюційний та антропологічний, де в основному зверталась увага на широкі гендерні відмінності, культурні відмінності статевих ролей та їх змісту. Такі дослідження ґрунтувались на

порівнянні поведінки тварин із загальними тенденціями людської поведінки, численних дослідженнях культури різних племен. Так, дослідження М. Мід та інших антропологів дало підставу для припущення про множинність маскулінностей, важливість обрядів та ритуалів у становленні чоловіка. Один з них – обряд ініціації, який за своїм характером є груповим процесом, де приймають участь інші однолітки та дорослі чоловіки. З досліджень еволюційної психології випливають відмінності батьківської поведінки у догляді за дітьми, а також аналізується зміст та гендерна специфіка ігрової діяльності хлопчиків [10;18]. Автор еволюційної теорії статі В. Геодакян пояснює статеві відмінності як результат еволюційної спеціалізації живих організмів щодо збереження і зміни генетичної інформації. Останнє стає підставою психологічного статевого диморфізму: жіноча стать має адаптивну спеціалізацію в існуючих умовах, а чоловіки – пошукову [5; 10; 18].

Загалом, зазначені підходи ґрунтуються на тому, що людський розвиток обумовлений необхідністю виживання та адаптації в різних умовах.

У рамках дослідження основних теоретичних трендів вивчення гендеру у фахових виданнях Дж. Вонг [20] та його колеги здійснили контент-аналіз наукового журналу «Psychology of Men & Masculinity» за період 2000-2008 р.р., проаналізувавши 154 наукові статті журналу (дані наведено в Таблиці 1).

Таблиця 1

Теоретичні напрямки дослідження гендеру в журналі Psychology of Men & Masculinity. Джерело: [20, с. 73]

Теоретичний підхід	Кількість наукових статей, опублікованих у даному напрямку
теорія гендерно-рольового конфлікту	45
теорії маскулінної ідеології	33
психодинамічні теорії	21
перспективи об'єктивації	20
теорія стресу маскулінної гендерної ролі	13
перспективи маскулінності	12
модель конформності до масукулінних норм	11
теорія напруги гендерної ролі	8
біологічні та еволюційні теорії	6
теорії гендерних рис	4
теорія впливу референтної групи на ідентичність чоловіка	2
перспективи позивної психології	1
інші	25

Опираючись на вищезначені дані та на теоретичні знахідки А. Кочаряна, І. Кона, М. Аддіса, Р. Леванта [8; 10; 17, с. 73] ми розглядатимемо наступні теоретичні моделі, в межах яких здійснювалось вивчення різних аспектів маскулінної ідентичності: *психоаналітична; соціального научіння; соціально-конструктивістська; феміністична.*

Психоаналітична модель. Теоретичні положення зосереджені на досвіді ранніх років життя чоловіка і взаємодії з батьками, що формує подальший емоційний розвиток чоловіка та впливає на здатність до встановлення міжособистісних стосунків.

В енциклопедії психоаналізу гендерна ідентичність визначається як значення, сенс, котре особа вкладає у свою маскулінну або фемінну ідентичність. Термін «гендерна ідентичність» був вперше використаний Дж. Моні для розділення суб'єктивного досвіду та концепту «гендерної ролі», що позначав соціально детерміновані атрибути гендеру. Пізніше Р. Столлер використовував цей термін для розрізнення психологічних та біологічних відмінностей статі [4].

У працях З. Фрейда не йшлося про формування маскулінної ідентичності, увага радше була сфокусована на психосексуальних імпульсах та внутрішньоособистісних конфліктах (комплекс кастрації, комплекс Едіпа). Заслугою З. Фрейда є відкриття несвідомого у структурі і функціонуванні психіки, а також стадійність формування психічного апарату. Його первинну концепцію в подальшому розвинули та доповнили послідовники психоаналізу. К.-Г. Юнг вводить поняття самості, що визначається як інтеграційна динамічна структура, аніма та аніmus, які вказують на наявність чоловічого та жіночого начал у психічному житті індивіда. Е. Еріксон вносить вагомий аспект в уявленні про формування ідентичності, а саме – вплив не лише ранніх стосунків у сім'ї, а й соціально-психологічних та культурних факторів. Е. Еріксон розглядає ідентичність як внутрішню неперервність та тотожність особистості, як психосоціальне утворення, котре формується шляхом проходження кризових стадій. Більш сучасні психоаналітичні теорії при описі механізмів функціонування маскулінної ідентичності фокусуються на об'єктних відносинах та self-психології [8; 20].

Вивчаючи причини психологічних конфліктів чоловіків, Н. Ходоров приходить до висновку, що вони є результатом іманентних протиріч маскулінності та специфічного способу соціалізації хлопчиків у конкретному суспільстві. Оскільки мама є значимою фігурою раннього розвитку, то у дітей формується тісний емоційний зв'язок з нею, а умо-

вою формування ідентичності хлопчика є диференціація, відділення та індивідуація. Відповідно, перешкодою для формування здорової ідентичності є «злиття» з матір'ю, несформованість автономії і незалежності хлопчика. Деяко схоже знаходимо у поглядах В. Поллака, котрий говорить про травматичну відміну раннього середовища холдингу, що є результатом тиску передчасної дезінтеграції з первинним об'єктом (частіше мама) та є «нормативною травмою розвитку, пов'язаною зі статтю». Це дозволяє припустити вплив специфічних сепараційних процесів хлопчиків на формування близькості дорослих чоловіків, де може мати місце амбівалентність та конфліктність. З іншої сторони підходить С. Крюгман, розглядаючи сором як центральне переживання, а також як почуття, що впливає на емоційний розвиток чоловіка. Так, фобічна напруга неприйняття чоловіка іншими, а особливо чоловіками, пояснюється їх чутливістю до присоромлення та неспроможністю справлятися з власними переживаннями сорому [17; 10].

Таким чином, теоретичні погляди представників психоаналітичного підходу зосереджені на інтрапсихічних та інтерпсихічних аспектах формування маскулінної ідентичності у контексті досвіду ранніх стосунків дитини з батьками. Напрацювання даного підходу дають багатий матеріал для розуміння афективних і соціальних особливостей становлення чоловіка, його кризові періоди у формуванні ідентичності, на що можна опиратися у практиці консультування та психотерапії.

Модель соціального научіння. Вихідними теоретичними положеннями є те, що гендерна поведінка, переконання та атитюди засвоюються у соціальному середовищі через основні процеси підкріплення, покарання, моделювання, формування системи переконань. Конструкт соціальних ролей розглядається як визначені репертуари поведінки, що формують певне соціальне ставлення. У межах цього підходу маскулінність – це мінливі ролями, що підкріплені гендерними нормами, стереотипами і домінуючою маскулінною ідеологією. Так, С. Бем було розроблено концепцію андрогінії, в межах котрої висунуте припущення про наявність психологічних рис маскулінності та фемінності у обох статей, а сама маскулінність трактувалась на основі розробленого нею опитувальника як набір певних рис. Це внесло новий погляд на теоретизування маскулінності, проте було піддано критиці науковцями через неможливість зведення психологічної сутності ідентичності до набору визначених рис [17]. Теоретичні погляди С. Бем дали поштовх

для подальших досліджень маскулінності, здійснили Е. Томпсоном, Р. Левантом та Дж. Плеком, які відобразилися у теоретичних концепціях «нової психології чоловіка». Маскулінність у межах «нової психології чоловіка» розглядається через призму таких теорій:

- теорія напруги гендерної ролі;
- маскулінна ідеологія;
- теорія напруги чоловічої гендерної ролі: напруга невідповідності, напруга дисфункції, напруга травми.

Автор теорії напруги гендерної ролі Дж. Плек виходить з положення про внутрішню психологічну потребу у гендерно-рольовій ідентичності. Міра задоволення цієї потреби визначається тим, наскільки повно людина засвоює свою традиційну гендерну роль, яка визначається переважаючою гендерною ідеологією. Відповідно, існують «нормативні», «очікувані» ролі, а порушення гендерної ролі призводить до сосуду чи негативних психологічних наслідків [19].

Досліджуючи соціальні атитюди у контексті теорії маскулінної ідеології, Р. Бреннон та Д. Девід виділяють чотири поширені установки відносно маскулінності, так звані «правила встановлення маскулінності» [17; 19; 14]:

- чоловік не повинен бути жіночним, має уникати проявів поведінки, котрі асоціюються з жіночими;
- чоловік повинен прагнути успіху, досягнень і слави;
- чоловік не повинен показувати слабкість, не проявляти емоцій;
- чоловік повинен ризикувати та шукати пригод.

У рамках теорії напруги гендерної ролі виділяються її підвиди [19]:

- напруга невідповідності – наслідок неможливості жити відповідно до свого інтерналізованого ідеалу маскулінності;
- напруга дисфункції – полягає в тому, що реалізація вимог чоловічих приписів, норм може бути дисфункційною як для самого чоловіка, так і для його близьких (подружня роль, батьківська роль, звертання за медичною чи психологічною допомогою);
- напруга травми – виникає як результат перешкод у процесі соціалізації чоловіка, який є суперечливим та конфліктним щодо традиційної ідеології маскулінності.

Теоретичні та практичні знахідки моделі соціального научіння дають нам ширше розуміння психології чоловіка у межах таких категорій як соціальна роль, соціальні атитюди, соціально-культурні норми, соціальний статус. Внутрішній

конфлікт чоловіка виникає при невідповідності гендерним стереотипам, гендерним очікуванням та його роллю у сім'ї і суспільстві.

Модель соціального конструктивізму. Основи соціального конструктивізму закладені у площині філософії, соціології та лінгвістики, у працях Д. Серля, П. Бергера та Т. Лукмана, згодом розвинулися у соціальній психології у двох напрямках: 1) вивчення дискурсивної інтеракції (Дж. Поттер, М. Узерелл, М. Білліг, К. Герген, Дж. Шотгер) та 2) дослідження у сфері соціальної репрезентації (С. Московічі, М. Майкл, Р. Харре) [16]. Теоретичні погляди виходять з положення про соціальну формацію гендеру та активне його конструювання суб'єктом на різних рівнях соціальної дійсності. Маскулінність, відповідно, є постійно змінюваною системою значень і смислів у різних соціальних контекстах, має лінгвістичну, текстову природу. У цьому аспекті маскулінність теоретизується як така, що має нарративний характер, як множинні маскулінності, як динамічні репертуари, що активуються індивідами при взаємодії у конкретних контекстах взаємодії, постійно переглядаються та набувають нових значень [6; 17; 1].

Дана модель дозволила перевести предмет та способи дослідження зі сфери соціологічного знання у сферу соціальної психології та реалізується у призмі теорії соціальних уявлень С. Московічі, теорії установки та соціальних очікувань, теорії соціальної ідентичності Г. Теджфела і Д. Тернера, процесуальної теорії ідентичності Г. Брейкуелла, «можливого Я» Х. Маркуса [16; 2].

На відміну від моделі соціального научіння, з погляду соціального конструктивізму суб'єкт постає не пасивним реципієнтом зовнішніх норм, а активним творцем смислу і власного нарративу. Дослідження, реалізовані у рамках цієї моделі, дають можливість вивчати маскулінну ідентичність у соціальних контекстах та її культурних проявах.. Така наукова призма слугує методологічною основою академічної психології для вивчення процесуального аспекту ідентичності чоловіка.

Феміністична модель. Активно реалізовується у дослідженнях соціологів, представлена дослідженнями М. Кауфмана, Р. Коннел, М. Флуда. У рамках цієї моделі науковці найчастіше звертаються до концепції гегемонної маскулінності Р. Коннел. Маскулінність розглядається у призмі владних відносин та привілеїв чоловіків як соціальної групи. Основна увага звернена на різноманітності способів, якими влада формує досвід чоловіків, а також як досвід і поведінка чоловіків підтримує владу. Гендер у феміністичній парадигмі – багаторівнева

система, що організовує стосунки між чоловіком і жінкою таким чином, що чоловіки є домінуючими у економічній, політичній та міжособистісній системах відносин [10; 12; 17].

М. Аддіс та Дж. Кохан звертають увагу на доцільності розрізнення *відносин влади* між чоловіком і жінкою та суб'єктивного *почуття влади*, яке окремі чоловіки можуть почувати або не почувати у конкретних соціальних контекстах. Так, почуття влади у домінуючої та підпорядкованої груп якісно відмінні. У зазначеному контексті чоловіки, котрі не наділені високим соціальним статусом, що надає почуття влади, домінування та переваги, також зустрічаються з дискримінацією з боку інших чоловіків на основі приналежності до тієї чи іншої соціальної групи [17].

Таким чином, феміністична парадигма у свій час дала поштовх для появи інтересу до психології чоловіка та досліджень у цьому напрямку. Теоретичні погляди цієї парадигми стали підґрунтям для створення програм з гармонізації стосунків у сім'ї, а також дали змогу поглянути з іншого кута на ролі чоловіка у подружжі та образу батька, його участь у вихованні та догляді за дітьми.

Для аналізу розглянутих теоретичних моделей застосуємо критерії, які б відображали основні аспекти проблем, що вирішувалися конкретною теоретичною моделлю. Ми використовуємо наступні критерії для аналізу:

- рівень функціонування ідентичності;
- компонент Я-концепції;
- теоретичні дихотомії, які виражають зміст теоретичних пошуків у розв'язанні проблем дослідження ідентичності.

У структурі особистості маскулінна ідентичність є однією з багатьох інших ідентичностей,

якими оперує людина, проте відноситься до стійких диспозиційних характеристик. Таку позицію зустрічаємо і в теоретичних поглядах В. Карікаша, котрий розглядає ідентичність як результат самоідентифікації, представлений у Я-концепції, та виділяє три аспекти (рівні) ідентичності: 1) ситуативну; 2) ідентичність здібностей і характеру; 3) базову ідентичність. Власне, маскулінна ідентичність відноситься до аспекту базової ідентичності, в основі якої є «великі фігури»: стать, раса, національність, мова та інші [7, с.1]. Така концепція дозволяє розглядати ідентичність на різних рівнях її функціонування. Оскільки ідентичність як результат самоідентифікації виражена у Я-концепції, доцільно проаналізувати розглянуті у статті моделі дослідження маскулінної ідентичності через її складові компоненти: когнітивний, афективний, поведінковий. При аналізі теоретичних трендів у вивченні проблеми ідентичності, виділяють наступні теоретичні дихотомії [2]:

1) диференціація-інтеграція – побудова власної унікальності через кристалізацію власної неповторності та відмінності від оточуючих чи через пошук схожостей з оточенням і наслідування соціально-рольової моделі;

2) константність-мінливість – як співвідноситься відчуття власної постійності, неперервності у часі і просторі з постійною текучістю, множинністю ідентифікацій, потенційністю ідентичностей;

3) Я-соціальний контекст – чи є людина автором і суб'єктом власної картини світу чи внутрішня картина світу є продуктом і результатом зовнішнього середовища [2, с. 8]. Результати аналізу розглянутих теоретичних моделей, що

Таблиця 2

Порівняльний аналіз виділених теоретичних моделей

Критерії для аналізу	Теоретична модель			
	Психоаналітична	Соціального научіння	Соціально-конструктивістська	Феміністична
Рівень ідентичності, на якому сфокусована увага	базова ідентичність	ідентичність здібностей і характеру	ситуативна ідентичність	ідентичність здібностей і характеру
Аспект Я-концепції	когнітивний, емоційний	когнітивний, поведінковий	когнітивний	поведінковий
Критерій Я-соціальний контекст	несвідоме Я, соціальний контекст	соціальний контекст	Я суб'єктне	соціальний контекст
Критерій мінливість-константність	константність	константність	мінливість	константність
Критерій диференціація-інтеграція	виражає внутрішній зміст проходження певних стадій	інтеграція	диференціація	інтеграція

досліджують маскулінну ідентичність відображено у таблиці 2.

Висновки. Внутрішній світ чоловіка був і залишається предметом наукового інтересу різних дисциплін соціальних наук і психології зокрема, а на даному етапі науки виокремився напрямок досліджень – чоловічі студії у контексті гендерних студій. Одним із аспектів психології чоловіка є маскулінна ідентичність, розглянута у цій статті через призму виокремлених дослідницьких моделей. Аналіз цих теоретичних підходів дає можливість прослідкувати розвиток наукової думки про способи формування, механізми функціонування та прояву ідентичності чоловіка, а також актуалізувати необхідність подальших наукових пошуків, відповідаючи на виклики сьогодення та запити практики.

Кожна із розглянутих дослідницьких моделей відображає певний аспект маскулінної ідентичності. Так, психоаналітична в основному звернена до індивідуального психіки особистості та аспектів раннього досвіду взаємодії чоловіка з батьками. Формування маскулінної ідентичності відбувається стадійно і характеризується наявністю кризових періодів. Модель соціального навчання у фокусі уваги має соціальне середовище та його вплив на становлення і функціонування ідентичності, розглядає ідентичність чоловіка через призму категорій традиційної чоловічої ролі, установки щодо образу чоловіка, норм та цінностей, які має демонструвати чоловік у своїй поведінці. Модель соціального конструктивізму звернена до ситуативного і майбутнього аспектів дійсності.

Акцентує увагу на суб'єктності, артикулюється у категоріях персональної та соціальної ідентичності. Феміністична модель піднімає дискурс владно-підвладних стосунків, рівноправності, доступності ресурсів, вразливості, сили та поваги.

Дискурс маскулінної ідентичності змінювався залежно від теоретичної орієнтації науковців, конкретного історичного періоду, панівної методології. Артикулюється дискурс маскулінної ідентичності у таких напрямках: проблемна маскулінність, криза маскулінності, психічне здоров'я чоловіка, а зараз цей фокус зміщується у сторону природної маскулінності. У профілі природної маскулінності є більше гнучкості, акцент на співворенні, а не руйнуванні та протистоянні, є місце внутрішньої сили чоловіка, яка може слугувати персональною та зовнішньою опорою.

Подальші дослідження ідентичності чоловіка вбачаємо у наступному:

- цілісність маскулінної ідентичності чоловіка;
- значення особистісної автономії для практики реалізації маскулінної ідентичності у різні періоди дорослості;
- вікові аспекти формування та розвитку маскулінної ідентичності чоловіка;
- культурні відмінності у механізмах артикуляції і конструювання образу чоловіка;
- вплив сімейної системи на формування маскулінної ідентичності чоловіка;
- образ батька сучасного чоловіка та практики батьківства;
- надання кваліфікованої психологічної допомоги чоловіку у кризових етапах життя.

Список літератури:

1. Белинская Е.П. Проблема изменчивости/константности представлений человека о себе: социально-психологический взгляд. Психология и Психотехника. 2013. № 4. С. 320–327. DOI: 10.7256/2070-8955.2013.04.2
2. Белинская Е.П. Современные исследования идентичности: от структурной определенности к процессуальности и незавершенности. Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология и педагогика. 2018. Т. 8. Вып. 1. С. 6–15. DOI: 10.21638/11701/spbul6.2018.101
3. Бурейчак Т. Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2011, 1. С. 79–94.
4. Гендерна ідентичність // No Subject – Encyclopedia of Psychoanalysis. URL: https://nosubject.com/Gender_Identity
5. Геодакян С.В. Эволюционная теория пола – Москва, 2010. 224 с.
6. Заграй Л.Д. Наративна ідентичність: механізми її формування. Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. 2020. Т. 7. № 2. С. 85–91.
7. Карикаш В. Пять вершин на жизненном пути: терапия посредством трансформации экзистенциальной идентичности. Позитум Украина № 3, 2009, С. 11–23. URL: <http://positum.org.ua/statya-vladimira-karikasha-ryat-vershin-na-zhiznennom-puti-iz-zhurnala-positum-ukraina>
8. Кочарян А.С. Личность и половая роль (симптомокомплекс маскулинности/феминности в норме и патологии) / Отв. ред. член-кор. АПН Украины Бурлачук Л.Ф. Харьков, 1996. 139 с.
9. Коваленко Ю.П., Зоська Я. В. Теоретичні засади розуміння категорії маскулінності/фемінності в соціальній площині. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, С. 62–71.

10. Кон И.С. Мальчик – отец мужчины И. С. Кон., 2017. 704 с.
11. Левченко Л.Ю. Гендерні ролі в структурі соціокультурного розвитку суспільства: до проблеми визначення. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Філософія 2012 Вип 4 (3). С. 19–23.
12. Марценюк Т. О. Журнал «Я». Гендер на часі. № 37. 2015. С. 4–9.
URL: <http://krona.org.ua/zhurnal-ya.html>
13. Оліфірович Н. І., Белановська М. Л. Гендерна ідентичність молоді в умовах соціокультурного середовища, що змінюється. Актуальні проблеми психології. Т.7, вип.39, 2015, С. 221–231.
14. Радина Н.К., Никитина А.А. (2011) Социальная психология мужественности: социально-конструктивистский подход. – М., 168 с.
15. Урусова Л.Х. Гендерный поход как современная теория маскулинности и отцовства. Вестник Самарского государственного технического университета. Серия: Психолого-педагогические науки. 2015. Т. 12. № 3. С. 242-247.
16. Якимова Е.В. Майкл М. Конструирование идентичностей: социальные, внечеловеческие и трансформирующие факторы. Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 11, Социология: Реферативный журнал, №. 4, 1999. С. 88-102. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/99-04-018-maykl-m-konstruirovanie-identichnostey-sotsialnye-vnechelovecheskie-i-transformiruyuschie-factory-michael-m-constructing/viewer>
17. Addis M., Cohane G. Social Scientific Paradigms of Masculinity and Their Implications for Research and Practice in Men's Mental Health Journal of Clinical Psychology, 2005.Vol. 61(6),p. 633–647 DOI: 10.1002/jclp.20099
18. Geary D., Byrd-Craven J., Hoard M.,Vigil J., Numtee C. Evolution and Development of Boys' Social Behavior. Developmental Review. Vol. 23.2003. p. 444-470. DOI: 10.1016/j.dr.2003.08.001
19. Levant R.A New Psychology of Men. Professional Psychology: Research and Practice. Vol. 27. 1996.p. 259-265. DOI:10.1037/0735-7028.27.3.259
20. Wong J., Steinfeldt J., Speight Q., Hickman S. Content Analysis of Psychology of Men & Masculinity (2000-2008) Article in Psychology of Men & Masculinity 2010, Vol. 11, No. 3, P. 170 –181.

Chernov Yu.O. ANALYSIS OF LEADING THEORETICAL MODELS OF MASCULINE IDENTITY OF MAN

The article examines masculine identity as an aspect of a man's psychology. Theoretical analysis of professional literature in this direction is carried out. In the scientific space masculine identity was considered at the intersection of different disciplines: philosophy, sociology, social psychology, gender sciences. This set of views makes it possible to consider the phenomenon at different levels of functioning, but also introduces some theoretical and methodological confusion. In accordance with the set tasks, the leading theoretical models have been identified, considered and analyzed, within which masculine identity has been studied: psychoanalytic, social learning, socio-constructivist and feminist. Characteristic features of the psychoanalytic model: appeal to the individual experience of personality, the gradual formation of gender identity, the impact of unconscious aspects of mental life and the importance of the experience of early relationships with parents. In the model of social learning, on the contrary, the source of the formation of gender identity is the social environment through a system of reactions of encouragement and punishment of the individual. It is expressed in social expectations, attitudes, norms, values. The model of social constructivism focuses on the activity of the subject in the formation of gender identity, which is realized by choosing from the repertoire of relevant and possible identities in specific situations. Gender identity has a textual, narrative character, respectively, is a system of changing narratives. Characteristic features of the feminist model are the emphasis on power relations, issues of gender equality and gender discrimination. Gender identity is seen as a socio-cultural construct, formed and operated under the influence of social norms and expectations. The considered theoretical models are analyzed through the offered criteria: aspect of I-concept; level of functioning of identity; dichotomies I-social context, constancy-variability, differentiation-integration. The necessity of theoretical researches in the field of man's psychology is actualized and possible directions of such researches are outlined.

Key words: *masculinity, gender identity, psychology of man, paradigm, psychoanalysis, feminism, social constructivism, social learning.*